

Л. М. Акімова¹,
к. е. н., доцент, Заслужений працівник освіти України, доцент кафедри фінансів
та економіки природокористування, Національний університет водного
господарства та природокористування, м. Рівне, Україна

DOI: 10.32702/2306-6814.2018.22.110

АНАЛІЗ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

L. Akimova¹,
Ph.D. in Economics, Associate Professor, Honored Worker of Education of Ukraine, Associate Professor
of Finance and Economics of Nature Management Department, National University
of Water and Environmental Engineering, Rivne, Ukraine

ANALYSIS OF HYBRID THREATS TO ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE: INTERNATIONAL
EXPERIENCE AND UKRAINIAN REALITIES

У статті виявлено історичний аспект походження терміну "гібридна війна". Розглянуто підходи щодо визначення понять "гібридна війна", "гібридна загроза" та "економічна безпека". Визначено класифікацію гібридних загроз для подальшого запровадження кроків, щодо їх викоринення. Виявлено кроки, які здійснює уряд для мінімізації та викоринення гібридних загроз. Розглянуто та визначено, що країни Балтії володіють нечисельними силовими структурами, тобто такі, що не здатні самостійно протистояти російським військовим підрозділам. Визначено кроки провідних країн світу таких, як Польща, країни Балтії, Грузія, Молдова щодо протистояння гібридним загрозам у різних сферах. Виявлено, які саме кроки може використати Україна для становлення стабільного та ефективного розвитку економіки та інтеграцію її в світове співтовариство.

The article reveals the historical aspect of the origin of the term "hybrid war". Approaches to the definition of the concepts "hybrid war", "hybrid threat" and "economic security" are considered. The classification of hybrid threats for further implementation of the steps, for their eradication is defined. The steps that the government is taking to minimize and eradicate hybrid threats are identified. It is considered and determined that the Baltic States have a few power structures, that is, those that are not capable of independently resisting Russian military units. The steps of the leading countries of the world, such as Poland, the Baltic States, Georgia, Moldova, have been identified to confront hybrid threats in various spheres. It has been revealed which steps Ukraine can use to create a stable and efficient development of the economy and integrate it into the world community.

Effective counteraction to hybrid threats is possible only if the complex and system analysis of the external and internal environment is carried out by an independent and professional body without the political or economic influence of any interested parties. The state should provide a legal framework for the functioning of the national security system, regardless of political changes at the parliamentary or governmental levels. It is important to take into account not only foreign policy, military and macroeconomic factors, but also technological progress, labor, migration and cultural relations, objective analysis of the state's capabilities, political field, electoral preferences and moods in the formation of the national security system.

Despite the attempt of the EU comprehensive approach to countering hybrid threats, this direction of security is still viewed as a set of tactical measures to confront individual risks, mainly terrorist

¹ ORCID: 0000-0002-2747-2775

and cyber-information. So in the European Union, although there have been emerged hybrid threats through Russian aggression against Ukraine, but not identified as the only complex source of such hybrid threats, which already practically threatens security in Europe — the Russian Federation. Thus, based on the above analysis, we can see that from the experience of the leading countries of the world, Ukraine can take the following steps: counteracting corruption, creating an effective mechanism of state administration, creating a territorial defense system, interaction of law enforcement agencies with the public in countering threats, overcoming the Soviet heritage, reforming the sphere of defense and changing the attitude of society towards it. The introduction of the above steps will allow Ukraine to achieve a stable, efficient, uninterrupted development of the economy and all spheres that are the main components of economic security, which, in our opinion, will strengthen our country's position in the international arena.

Ключові слова: гібридна війна, гібридна загроза, економічна безпека, військова сфера, правоохоронна сфера, кібербезпека, державне управління, механізми державного управління.

Key words: hybrid war, hybrid threat, economic security, military sphere, law enforcement sphere, cybersecurity, state administration, mechanisms of public administration.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасному світі поглиблення процесів глобалізації економіки світу надають специфічне значення проблемі забезпечення економічної безпеки країни, яка виступає основою суверенітету, конкурентоспроможності, а також пришвидшення процесу входження країни в систему світової економіки. Але для досягнення стабільного та стійкого економічного зростання варто розглянути основні загрози, які здійснюють негативний вплив на інтеграційні процеси економіки України в світову економічну систему. Одними з важливих загроз є "гібридні загрози", які потребують нагального усунення, бо при неправильному їх викориненні можуть призвести до "гібридної війни".

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питання аналізу та розгляду гібридних загроз економічній безпеці України, зокрема, міжнародний досвід та українські реалії знайшли своє відображення в працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених Л. Акімова, Е. Бухвальд, З. Гбур, С. Лазаренко, В. Ліпкан, А. Лисачок, Є. Магда, В. Мартинюк, Н. Словацька, М. Saarelainen.

Однак дослідження вищенаведених науковців перебувають у сфері розгляду теоретичного забезпечення та класифікації економічної безпеки держави, що в свою чергу зумовлює актуальність подальшого дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Основною метою дослідження є аналіз гібридних загроз економічній безпеці України, зокрема, з врахуванням міжнародного досвіду та українських реалій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Сучасний стан світової економіки, характеризується наявністю гібридних війн. Вони включають у себе пси-

хологічні, економічні та інші засоби впливу на економіку та суспільне життя. Масштабність їх впливу залежить від інноваційно-технологічного стану економіки та її розвитку. Термін "гібридна війна" з'явився ще у 2005 році і став застосовуватися для опису стратегії Хезболли в Ліванській війні 2006 року. З того часу термін "гібридна" є домінуючим при обговоренні сучасних і майбутніх воєнних дій до такого ступеня, що вище військове керівництво взяло його на озброєння і використовує як основу сучасних воєнних стратегій [8]. Зважаючи на важливість даного питання, варто надати дефініцію поняттям "гібридна війна", "гібридна загроза" та "економічна безпека".

Науковець В. Ліпкан вважає, що гібридна війна — це цілеспрямований процес встановлення зовнішнього управління альфа суб'єктом над об'єктом управління, встановлення тотального контролю над сферою державного управління, в якому вирішальну роль відіграють інформаційні засоби [9].

Є. Магда зазначає, що гібридна війна — це прагнення однієї держави підпорядкувати собі іншу за допомогою політичних, економічних, інформаційних інструментів [10].

М. Saarelainen вважає, що гібридні загрози відносяться до методів та інструментів, що використовуються окремими державними або недержавними суб'єктами для покращення власних інтересів, стратегій та цілей [1].

Також варто зазначити, що гібридна загроза — це будь-який противник, який одночасно та адаптовано використовує співвідношення звичайного озброєння, нерегулярну тактику, тероризм та злочинну поведінку в зоні бойових дій для досягнення своїх політичних цілей [7, с. 98].

Науковці Л. Акімова, А. Лисачок вважають, що економічна безпека сприяє створенню надійної та забезпеченої всіма необхідними засобами держави, захищеності національно-державних інтересів у сфері економіки [2, с. 19].

Дослідники Е. Бухвальд, Н. Головацька, С. Лазуренко пропонують розглядати економічну безпеку держави як найважливішу якісну характеристику економічної

Рис. 1. Класифікація гібридних загроз України

Джерело: складено автором на основі [7, с. 99].

системи, її визначальну здатність підтримувати нормальні умови життєдіяльності населення, стійке забезпечення ресурсами розвитку народного господарства [6, с. 27].

Слід зазначити, що економічна безпека держави складається з різних видів безпеки в різних сферах господарювання: макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча безпека. Тому основними загрозами економічній безпеці України на сучасному етапі є: високий рівень тіньової економіки, зростання інфляції і бюджетного дефіциту, зменшення валового нагромадження основного капіталу, зростання безробіття, несприятливий інвестиційний клімат, надто високий рівень державного боргу, неконтрольовані міграційні процеси, політична нестабільність тощо [3; 4]. Крім того, політика економічної безпеки визначається на основі певних принципів, які створюють політичну і правову базу для оцінювання зовнішніх і внутрішніх загроз, формування національних економічних інтересів і стратегії економічної безпеки [5].

Для кращого розуміння досліджуваної тематики та в подальшому запровадження кроків, щодо викорінення гібридних загроз, варто визначити їх класифікацію (рис. 1).

З рисунка 1 ми бачимо, що присутня така класифікація гібридних загроз економічній безпеці України та суспільству на сучасному етапі:

1) у військовій сфері:

— діяльність незаконних збройних формувань на території України, що спрямована на дестабілізацію внутрішньої соціально-політичної ситуації в Україні, порушення функціонування органів державної влади, органів місцевого самоврядування та блокування важливих об'єктів промислової й інфраструктури;

— діяльність диверсійно-розвідувальних груп агресора під маскою українських силовиків з метою дискредитації останніх;

— нелегальне розповсюдження (торгівля) зброєю, що призводить до неконтрольованого володіння зброєю населенням країни та можливостей її придбання;

— цілеспрямовані заходи дискредитації збройних сил України та інших військових формувань і силових структур;

2) у правоохоронній сфері:

— використання компромату на представників правоохоронної системи не для усунення їх від роботи, а для просування необхідних для зацікавленої сторони рішень;

— фізичне усунення активно діючих співробітників правоохоронних органів;

— використання зовнішнього впливу на злочинні елементи для розхитування ситуації в Україні;

3) в інформаційній сфері:

— відкрите і приховане використання демократичних норм та процедур країн ЄС, а також США й інших країн партнерів для інформаційної дискредитації України та її спроб формувати міжнародну підтримку протидії російській агресії;

— політичні та лобістські заходи на Заході, які використовуються Росією для формування сумніву у правильності позиції країн ЄС щодо продовження санкційного впливу на Кремль, а також для легітимації анексії Криму;

— використання українських телевізійних каналів та інших медіа для трансляції проросійських наративів у дозованому вигляді чи під опозиційними гаслами;

— поширення інформаційних продуктів з використанням регіональної, етнопонаціональної, мовної та іншої партикулярної ідентичності серед громадян України для формування ліній розколу в суспільстві, нав'язування відчуття дискримінації та незахищеності, підготовки соціальної бази для протестів та провокацій;

4) у кіберсфері:

— збереження присутності російських банків в Україні, які продовжують контролювати значну частину фінансів бізнесу і громадян;

— контроль над важливими економічними активами в Україні, зокрема в енергетичному секторі (обленерго, облгаз), з боку російських або проросійських на лаштованих власників, що робить можливим тихі диверсії (саботаж, умовні аварії і простої), впровадження шкідливого програмного забезпечення для подальших кібератак, руйнування стратегічних підприємств;

— зовнішній економічний вплив на діяльність великих підприємств, що створює передумови для впливу на великі робітничі колективи та маніпулювання (шахтарські протести);

5) у сфері прав людини, національних меншин:

— експлуатація зовнішнім суб'єктом тематики "захисту прав національних меншин", "порушення прав у сфері мовної політики", "прояву дискримінації за національною ознакою" задля досягнення власних цілей;

— використання питань мовної політики для дестабілізації ситуації в країні;

— інспіровані ззовні ущемлення прав національних меншин з метою розпалювання міжетнічної ворожнечі, стимулювання проявів сепаратизму і дестабілізації ситуації тощо [7, с. 99].

В Україні, щоб протидіяти гібридним загрозам уряд залучає не лише усі міністерства та відомства, недержавні організації, громадянське суспільство, бізнес, а також силові структури. Для країни ЄС першочерговим є завдання, яке полягає в становленні національного імунітету ефективного державного управління, що мало б, на меті досягнення сталого економічного розвитку.

Останнє десятиріччя низка найвпливовіших у світі військових сил і коаліцій, в тому числі Організація Північноатлантичного договору (НАТО) звертають увагу і намагаються протидіяти так званім "гібридним загрозам" [8].

Оскільки ми визначили, гібридні загрози, які безпосередньо впливають на економічну безпеку України,

а також виходячи з того, що наша країна має на меті інтегруватись в світовий економічний простір, то варто проаналізувати досвід країн Східного партнерства та ЄС в процесі розбудови державних можливостей протидії вищенаведеним загрозам.

Основну ставку в протидії гібридним загрозам Польща робить на багатосторонню взаємодію в рамках НАТО та ЄС. Варшава також активно провадить лінію співпраці обох альянсів задля їх взаємного посилення за принципом "удвох краще, ніж самому". Це обумовлено недоліками поточної політики НАТО, яка базується на швидкій збройній реакції, що має слабкі сторони у випадку конфлікту гібридного типу. Серйозний акцент робиться на військах територіальної оборони (ВТО) [11, с. 74].

Ще один стратегічний напрямок, що був визначений у 2015 році, — інформаційна і кібербезпека. Доктрину кібербезпеки РП було схвалено у січні 2015 року. В Бюро національної безпеки РП було напрацьовано проєкт доктрини інформаційної безпеки Польщі. За цим документом, безпеці РП, з поміж іншого, може загрожувати створення негативного образу держави на міжнародній арені, зокрема, в середовищі країн-членів НАТО та ЄС, що здатне призвести до ескалації напруженості у двосторонніх та багатосторонніх відносинах [11, с. 76].

Враховуючи порівняно нечисельні силові структури країн Балтії, тобто такі, що не здатні самостійно протистояти російським військовим підрозділам, приділяється особлива увага посиленню розвідки як ключового компоненту своєчасного попередження про приховані (гібридні) дії Росії проти цих країн, а також способу вивчення гібридних тактик РФ для визначення заходів протидії і сил, необхідних для їх реалізації [11, с. 80].

З метою протидії російській пропаганді в країнах Балтії вдаються до заборони контенту і каналів, які загрожують національній безпеці, а також як заходи м'якої протидії стимулюють альтернативні канали інформування населення [11, с. 81].

Головним висновком з досвіду Грузії у розбудові національних спроможностей протидії гібридним загрозам є визнання необхідності формування єдиного державного органу з незалежним статусом та широкими повноваженнями щодо аналізу внутрішніх та зовнішніх ризиків і загроз, розробкою та впровадженням політики національної безпеки, координацією та контролем за діяльністю всіх органів державної влади. Такий орган має бути максимально віддаленим від політичних партій, мати захищений законодавством мандат на формування і реалізацію національної безпеки, гарантований бюджет і право на співпрацю з усіма інституціями з безпекових питань, право вето на законодавчі та регуляторні акти парламенту, уряду і президента за умови наявності обґрунтованих безпекових пересторог.

Ефективна протидія гібридним загрозам можлива лише за умови комплексного та системного аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища незалежним і професійним органом без політичного чи економічного впливу будь-яких зацікавлених сторін. Держава повинна забезпечити правові рамки для функціонування системи національної безпеки безвідносно до політич-

них змін на парламентському чи урядовому рівнях. При формуванні системи національної безпеки важливо врахувати вплив не тільки зовнішньополітичних, воєнних та макроекономічних чинників, але й технологічного прогресу, трудових, міграційних та культурних взаємовідносин, об'єктивного аналізу спроможностей держави, політичного поля, електоральних уподобань та настроїв [11, с. 87].

Євросоюз, маючи розвинену і взаємопов'язану кібер-мережу, вже вжив низки заходів із протидії кібер-загрозам: це схвалення Стратегії кібер-безпеки ЄС, створення мережі із 28-ми (за кількістю країн-членів) Груп реагування на інциденти комп'ютерної безпеки (CSIRT) та Групи реагування на комп'ютерні надзвичайні ситуації ЄС (CERT-EU). Окремо Єврокомісія створила Агентство ЄС із мережевої й інформаційної безпеки (ENISA) для протидії кібер-загрозам на рівні ЄС та Платформу мережевої й інформаційної безпеки (NIS Platform) для взаємодії органів ЄС із громадськими та приватними гравцями у кібер-просторі. Росія веде кібер-війну не тільки проти України, а й проти ЄС. Так, за повідомленням CERT-EU, російська група кібер-шпionaжу APT 28, пов'язана з російською військовою розвідкою, у липні нинішнього року здійснила кібер-атаку на wi-fi мережі в готелях семи європейських країн, щоб викрасти дані паролів урядовців та бізнесменів країн Заходу для подальшого проникнення у локальні мережі їхніх організацій. Цю атаку групи APT 28, яка була раніше викрита в кібер-атаках на німецький парламент, французький телеканал TV5 Monde, передвиборний штаб президента Франції Еммануеля Макрона, вдалося відбити [12].

У фінансовій сфері ЄС звертає першочергову увагу на стійкість банківсько-фінансової інфраструктури і протидію фінансуванню тероризму та відмиванню коштів. Україна теж здійснює низку заходів із протидії фінансуванню агресії на сході нашої держави та гібридних дій у країні, наприклад всередині червня СБУ викрила масштабний канал фінансування так званої "ДНР". Втім, Євросоюзу годилося б приділити більше уваги перешкоджанню фінансуванню гібридної агресії РФ проти нього самого, як це зробили у США, передбачивши у схваленому в липні Конгресом США законі посилення антиросійських секторальних санкцій щодо фінансового сектора РФ. Поки що в ЄС фіксуються лише поодинокі випадки перешкоджання фінансуванню гібридної агресії. Наприклад, у 2015 р. в Естонії було закрито розрахунковий рахунок МІА "Росія сьогодні" [12].

Важливе місце відводиться співпраці ЄС із третіми країнами. У ЄС вважають, що функціональні інституції з протидії гібридним загрозам у третіх країнах є запорукою забезпечення від них самого Євросоюзу. Тому Єврокомісія, використовуючи Інструмент сприяння безпеці і миру, вживає заходів для посилення стійкості країн-партнерів, включно з Україною. Однак стосовно країн-партнерів ЄС переважно фокусується на сферах кібер-захисту, посилення стійкості суспільства, надзвичайних ситуацій, нейтралізації хімічних, біологічних, радіобіологічних і ядерних ризиків, протидії організованим злочинності та нелегальній торгівлі зброєю. А ось завдання ЄС із започаткування на пілотній основі оцін-

ки ризику гібридної загрози чомусь реалізується в Молдові, а не в Україні, яка безпосередньо протидіє таким загрозам зі Сходу [12].

З огляду на складну економічну та внутрішньополітичну ситуацію Молдові важко протистояти тим гібридним впливам, які чинить на країну Росія, застосовуючи широкий спектр інструментів. Особливо це стосується просування проросійських сил до влади у Молдові, питань економіки і пропаганди. Суспільство Молдови розколоте, що не сприяє консолідованій діяльності владних інституцій з реалізації послідовного курсу на проведення реформ та розбудову успішно функціонуючих державних інституцій. Тільки завдяки активній діяльності проєвропейських сил та за конструктивної підтримки зовнішніх гравців Молдові вдається протистояти гібридному тиску РФ, спрямованому на її повернення до сфери впливу Кремля [11, с. 91].

Незважаючи на спробу комплексного підходу ЄС до протидії гібридним загрозам, цей напрям безпеки все ще розглядається як набір заходів тактичного характеру з протистояння окремо взятим ризикам, переважно терористичної та кібер-інформаційної спрямованості. У Євросоюзі, хоча й відзначено виникнення гібридних загроз через російську агресію проти України, не ідентифікується єдине комплексне джерело таких гібридних загроз, котре вже, практично, загрожує безпеці в Європі, — Російська Федерація. Причина цього полягає у відсутності єдності всередині ЄС. Щоразу продовження санкцій проти РФ іде зі скрипом. Багато країн-членів ЄС зацікавлені у продовженні економічної співпраці з Росією, навіть якщо це шкодить іншим країнам-членам. Яскраве свідчення цього — суперечка довікола будівництва другої гілки "Північного потоку": Польща, за підтримки Литви і Латвії, опирається реалізації цього проекту, який підтримує Німеччина. Усе ж деструктивна стосовно ЄС політика Росії (чого тільки вартий скандал навколо поставки турбін Siemens в окупований Крим) примушує Євросоюз дедалі чіткіше ідентифікувати Росію як джерело гібридних загроз європейській безпеці, і з кожним оновленням документом ЄС у сфері безпеки ця тенденція проявляється все чіткіше. Так, під час саміту Україна — ЄС 13 липня нинішнього року в Києві Дональд Туск заявив: "ЄС ще раз продемонстрував, що ми стоїмо непорушно за Україну проти агресії Росії та спроб підірвати вашу незалежність" [12].

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Отже, з вищепроведеного аналізу ми можемо побачити, що з досвіду провідних країн світу Україна може використати для себе наступні кроки: протидія корупції, створення ефективного механізму державного управління, створення системи територіальної оборони, взаємодія силових структур із громадськістю у протидії загрозам, подолання радянської спадщини, реформування сфери оборони та зміна ставлення суспільства до неї. Запровадження вищенаведених кроків дозволить Україні досягти стабільного, ефективного, безперервного розвитку економіки та всіх сфер, котрі є основними

складовими економічної безпеки, саме це, на нашу думку, дозволить посилити позицію нашої держави на міжнародній арені.

Література:

1. Saarelainen M. Hybrid threats — what are we talking about? [Електронний ресурс] / М. Saarelainen // The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки..
2. Акімова Л. Державне регулювання фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання / Л. Акімова, А. Лисачок // ДП "Видавничий дім "Персонал" (5). — 2017. — С. 16—28.
3. Акімова Л.М. Теоретичні основи державного управління розвитком національної безпеки / Л.М. Акімова // Державне управління: удосконалення та розвиток: електронне наукове фахове видання. — 2015. — № 5. — Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1210>
4. Акімова Л. М. Етапи становлення економічної безпеки держави: зарубіжний та вітчизняний досвід / Л.М. Акімова // Державне управління: удосконалення та розвиток: електронне наукове фахове видання. — 2016. — № 8. — Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1246>
5. Акімова Л.М. Сутнісна характеристика основних загроз в економічній безпеці держави / Л.М. Акімова // Державне управління: удосконалення та розвиток: електронне наукове фахове видання. — 2016. — № 10.
6. Бухвальд Е. Макроаспекты экономической безопасности: факторы, критерии и показатели // Вопросы экономики / Е. Бухвальд, Н. Словацкая, С. Лазаренко. — 1994. — № 12. — С. 25—44.
7. Гбур З.В. Актуальні гібридні загрози економічній безпеці України / З.В. Гбур // Інвестиції: практика та досвід. — 2018. — № 7. — С. 97—99.
8. Гібридна війна — чи вона взагалі існує? [Електронний ресурс] // НАТО-РЕВЮ. — 2015. — Режим доступу: <https://www.nato.int/docu/review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/UK/index.htm>
9. Ліпкан В.А. Сутність гібридної війни проти України [Електронний ресурс] / В.А. Ліпкан // Глобальна організація союзницького лідерства. — 2015. — Режим доступу: <http://goal-int.org/sutnist-gibridnoi-vijni-proti-ukraini/>
10. Магда Є. Гібридна війна: питання і відповіді [Електронний ресурс] / Є. Магда // Media Sapiens. — 2015. — Режим доступу: http://ms.detector.media/trends/1411978127/gibridna_viyna_pitannya_i_vidpovid/
11. Мартинюк В. Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. досвід Єс і східного партнерства / В. Мартинюк // Центр глобалістики "Стратегія XXI". — 2018. — С. 106.
12. ЄС у протидії гібридним загрозам та Україна: нечіткість у підходах [Електронний ресурс] // Центр глобалістики "Стратегія XXI". — 2017. — Режим доступу: <https://geostrategy.org.ua/ua/analitika/item/1310-es-u-protidiyi-gibridnim-zagrozam-ta-ukrayina-nechitkist-u-pidhodah>

References:

1. Saarelainen, M. (2017), "Hybrid threats — what are we talking about?", The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats, [Online], available at: <https://www.hybridcoe.fi/news/hybrid-threats-what-are-we-talking-about/> (Accessed 26 July 2018).
2. Akimova, L.M. and Lysachok, A. V. (2018), "State regulation of financial and economic safety of subjects of economic activity", Public management: collection, vol.5(10), pp.16—28.
3. Akimova, L.M. (2015), "Theoretical Foundations of Public Administration for the Development of National Security", Public administration: improvement and development: an electronic scientific specialized publication, [Online], vol. 5, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1210> (Accessed 2 July 2018).
4. Akimova, L.M. (2016), "Stages of formation of economic security of the state: foreign and domestic experience", Public administration: improvement and development: an electronic scientific specialized publication, [Online], vol. 8, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1246> (Accessed 5 July 2018).
5. Akimova, L.M. (2016), "Essential characteristics of the main threats to the economic security of the state", Public administration: improvement and development: an electronic scientific specialized publication, [Online], vol. 10, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1247> (Accessed 10 July 2018).
6. Buchvald, E. Slovanskaya, N. and Lazarenko, S. (1994), "Macroeconomic aspects of economic security: factors, criteria and indicators", Voprosy ekonomyky, vol. 12, pp. 25—44.
7. Hbur, Z. (2018), "Actual hybrid threats to ukraine's economic security", Investytsii: praktyka ta dosvid, [Online], vol. 7, pp. 97—99.
8. The official site NATO-REVIEW (2015), "Hybrid war — does it exist at all?", available at: <https://www.nato.int/docu/review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/UK/index.htm> (Accessed 24 July 2018).
9. The official site Global Organization of Allied Leadership (2015), "The essence of the hybrid war against Ukraine", available at: <http://goal-int.org/sutnist-gibridnoi-vijni-proti-ukraini/> (Accessed 25 July 2018).
10. The official site Media Sapiens (2015), "Hybrid war: questions and answers", available at: http://ms.detector.media/trends/1411978127/gibridna_viyna_pitannya_i_vidpovid/ (Accessed 26 July 2018).
11. Martyniuk, V. (2018), "Hybrid threats to Ukraine and public safety. Experience of the EU and the Eastern Partnership", Tsentr hlobalistyky "Stratehiia KhKhI", pp.106.
12. The official site Center for Global Studies "Strategy XXI" (2017), "EU in combating hybrid threats and Ukraine: the lack of clarity in approaches", available at: <https://geostrategy.org.ua/ua/analitika/item/1310-es-u-protidiyi-gibridnim-zagrozam-ta-ukrayina-nechitkist-u-pidhodah> (Accessed 25 July 2018).

Стаття надійшла до редакції 27.07.2018 р.